

Бондар Станіслав

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – В. Дмитренко)
(м. Полтава)*

СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКИХ ОРНАМЕНТІВ

Український орнамент зберіг власну автентичність, традиційні риси та унікальність. За словами Раїси Захарчук-Чугай, найбільш глибоко орнаментальне багатство народного мистецтва проявляється саме у вишивці. Мистецтвознавиця зазначає: «Вишивка це орнаментальна скарбниця колективного генія. В ній втілено чудеса народної вигадки, фантазії геометризований метод зображення краси землі, природи, сонця, людини» [2, с. 5].

Українська вишивка в різних регіонах має свої особливості орнаментів, що формувалися упродовж історії та відображають місцеву культуру і світосприйняття. Наприклад, на Півдні України зображували півнів і павичів у поєднанні з геометричними візерунками, на Поліссі – орнаменти з ягодами суниці, у Західній Україні – великі квіткові мотиви, а на Слобожанщині – поєднання квітів і геометрії. Орнаменти постійно змінювалися під впливом соціальних і економічних обставин, тому не завжди можна точно віднести певний візерунок до конкретного регіону.

Серед різноманіття українських орнаментів є елементи, притаманні окремим регіонам, але також існують загальнонаціональні мотиви, подібні по всій Україні за формою і назвою. Алевтина Гурська відносить до найпоширеніших загальноукраїнських елементів такі мотиви, як барвінкові листочки, віконечка у формі прямокутників, безкінечні замкнуті лінії, проскури, хрещаті вітряки, різні види гілок, паралельні зубчасті гребінці, вазони, стилізовані троянди, дубове листя з хвилястим контуром, круглі та зубчасті хрестоподібні «гадючки», сосонки, клинці, центральні павуки, а також восьмикутні зірки [1, с. 9].

Одним із ключових космологічних образів у традиційній українській орнаментиці є дерево життя, також відоме як світове дерево. Цей символ, на думку багатьох дослідників, відображає стародавні, дохристиянські уявлення про устрій світу. Дерево життя виступає символом складної, багатовимірної структури Всесвіту та є образом роду й вічного життя.

Значущим елементом українського орнаменту також є ромб, який належить до сакральних символів. Його зображення у вигляді пари трикутників символізує гармонію чоловічого та жіночого начал. Іншим важливим символом є

коло, що відображає циклічність існування та божественну життєдайну силу. Коло виконує функцію оберега, розмежовуючи свій простір від чужого. Деякі дослідники вважають, що коло символізувало язичницьку богиню Рожаницю та втілювало жіноче лоно як джерело життя [5, с. 128].

На орнаментах часто можна побачити зображення жінки з піднятими вгору руками, виконуючи обрядовий жест Оранти – позу, яка вважається символом молитовного зв'язку з вищими силами. Цей образ оспівує жіночий початок як джерело родючості та духовної сили. Інший варіант зображення Оранти показує жінку з опущеними руками, що символізує оберіг, захист і збереження сімейного благополуччя. Цей символ також асоціюється з християнським культом Богородиці, уособлюючи материнство, милосердя та покровительство.

Загальноукраїнська орнаментальна система включає такі елементи, як хвилясті лінії, відомі як «меандр», «безкінечник» або «кривулька». Ці візерунки, що також можуть бути представлені у вигляді спіралей, ліній і зигзагів, символізують воду та її плинність, безкінечність часу, рух життєвої енергії. Вони виражають неперервність життя, відродження й оновлення, уособлюючи природні цикли.

Одним із потужних захисних символів в українському орнаменті є хрест, який розглядається як найсильніший оберіг від злих сил і негативного впливу. Хрест є універсальним символом балансу і гармонії. Його особливим варіантом в орнаменті є сварга – хрест із лініями, що показують рух. Сваргу пов'язували з солярними язичницькими культами, вона символізувала сонце та його циклічний рух, наділяючи людину внутрішньою гармонією і рівновагою [3, с. 74].

Не всім регіонам України вдалося однаково зберегти автентичний орнамент. У XIX та на початку XX століття український стиль зазнав сильного впливу західної культури. Відомий дослідник Григорій Павлуцький зауважує, що «теперішнє вишивання хрестиком виконане червоними й чорними нитками не має нікого відношення до автентичної вишивки. Такі візерунки були популярні тільки в Західній Європі. Оскільки Генріх Брокар мав виробництво парфумерії та засобів гігієни в Російській імперії, це почало проникати й в традиційно – побутову культуру тогочасної України» [4, с. 30].

Таким чином, український орнамент має давнє походження й багате символічне значення. В українських орнаментах переплітаються язичницькі та християнські мотиви.

Список використаних джерел :

1. Гурська А. С. Мова та грамати́ка українського орнаменту: навч. посіб. Київ: Альтернативи, 2003. 135 с.
2. Захарчук-Чугай Р. В. Українське народне декоративне мистецтво: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 342 с.

3. Історія декоративного мистецтва України: у 5 т. / Є. Архипова. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. Т. 1: Від найдавніших часів до пізнього середньовіччя, 2010. 476 с.

4. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту. Київ, 1927. 38 с. URL: http://catalog.dnabb.org/ViewerJS/?fbclid=IwAR03VPjhR7KD-0s_WjtwMpc0vXYMgt9ld2zyppXbY5MVkvK38Tn_3BtQ6Uw#/irbis64r_14/rk1/cards/22753.

5. Тітор Д., Шостак В. Еволюція форм та символіка орнаментів української вишивки. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 68, том 2, 2023. С. 125–133.

Бондар Тетяна

*кандидатка філософських наук, доцентка,
завідувачка кафедри філософії і економіки освіти
Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського
(м. Полтава)*

ВИКОРИСТАННЯ КОГНІТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ГУМАНІСТИЧНО-КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Зміна освітніх парадигм та продукованих ними стратегій мислення, освітніх цілей і, відповідно, методологічного та технологічного інструментарію, актуалізує потребу у комплексному і багатоаспектному аналізі як потенційних наслідків таких змін, так і перспективних шляхів, що відкривають нові можливості для індивідуалізації навчання, розвитку адаптивності й когнітивних здібностей учасників освітнього процесу.

Зважаючи на те, що освітня парадигма безпосередньо впливає на освітні програми, визначаючи їх цілі та результати, а також зміст і структуру, пропонуючи різні підходи до організації та подання інформації, а отже – різні методи, стратегії й способи полегшення навчання (див.: [3, с. 151]), питання вибору цих методів і стратегій є актуальним і практичним.

Перспективними у цьому контексті нам вбачаються підходи та методики, пропоновані сучасним когнітивним менеджментом – напрямом, що зорієнтований на управління пізнанням, навчанням, розвитком, використання сучасних стратегій і методик кращого сприйняття і засвоєння інформації, підвищення рівня когнітивних здібностей особистості, її мислення [2, с. 15].

І попри неоднозначність у трактуваннях взаємозв'язків і впливів різних парадигм в освіті (див., наприклад, перелік класифікацій парадигм: [1, с. 32]), їх порівняння і навіть визначення опозицій та пріоритетності (як, приміром, протиставлення когнітивно-інформаційної й компетентнісної парадигм із